

Nauka o państwie

Cel zajęć – student powinien zdobyć:

- umiejętność rozumienia i posługiwania się podstawowymi kategoriami pojęciowymi opisującymi państwo,
- umiejętność ukazania uniwersalnych mechanizmów z zakresu funkcjonowania państwa, struktur politycznych oraz społeczeństwa

Literatura przedmiotu:

- Władysław Szostak, *Nauka o państwie dla studentów nauk politycznych*, Kielce 2008,
- Eugeniusz Zieliński, *Nauka o państwie i polityce*, Warszawa 2006,
- Ewa Kustra, *Wstęp do nauki o państwie*, Toruń 2000,
- Konstanty A. Wojtaszczyk, *Kompendium wiedzy o państwie współczesnym*, Warszawa 2000

Forma zaliczenia: zaliczenie na ocenę.

Warunek zaliczenia:

- obecność na zajęciach,
- pozytywne zaliczenie 2 testów w ciągu zajęć,
- rozmowa nt. treści z zajęć podczas wpisu

Zagadnienia:

- Jednostka, społeczeństwo, naród oraz ich relacje,
- Pojęcie i istota państwa,
- Koncepcje powstania państwa,
- Koncepcje państwa we współczesnej myśli polityczno-społeczno-prawnej,
- Formy, cele, funkcje i zadania państwa,
- Państwo narodowe, jego przemiany,
- Państwo a wojna

MOTTO:

Nie ma państwa bez jednostki, społeczeństwa, narodu (narodów) !!!

Relacja jednostka – społeczeństwo

- Człowiek istotą społeczną,
- Stosunek jednostki do społeczeństwa:
  - teoria organistyczna,
  - teoria nominalistyczna,
  - teoria funkcjonalna – realistyczna.
- Prawa jednostek i społeczeństwa

Struktura grupy społecznej:

- liczebność,
- wartości wewnątrzgrupowe,
- więź społeczna,

- organizacja wewnętrzna
- komunikacja i integracja grupowa,

Rodzaje grup społecznych

- wielość form narodowych w ramach jednego społeczeństwa:
  - Społeczeństwa jednonarodowe,
  - Społeczeństwa jednonarodowe z mniejszościami etnicznymi,
  - Społeczeństwa wielonarodowe,
  - Społeczeństwa wieloetniczne

Koncepcje narodu:

- naturalistyczne,
- politologiczne,
- kulturowe,

Wartości narodowe:

- kultura, język,
- świadomość narodowa,
- terytorium narodowe, (ojczyzna prywatna i ideologiczna)
- aspiracje państwowotwórcze

Relacja naród – państwo:

- naród uważany za rzecz oczywistą,
- termin *naród* jest nieprecyzyjny i używany zamiennie z innymi (państwo, grupa etniczna),
- narodu nie można utożsamiać z nacjonalizmem, zwłaszcza pojmowanym negatywnie!!!

Rodzaje nacjonalizmu:

- nacjonalizm liberalny,
- nacjonalizm konserwatywny
- nacjonalizm ekspansywny
- nacjonalizm antykolonialny

Naród a wielokulturowość:

- polityka różnicy, zwłaszcza kulturowej,
- jednoczą wspólne obywatelstwo i obowiązki,
- pluralizm wartości,
- wielokulturowość dopuszczana w nacjonalizmie liberalnym i antykolonialnym, negowana w ekspansywnym i konserwatywnym

Warunki powstania nowoczesnego narodu:

- przynależność narodowa jest zjawiskiem społecznie powszechnym,
- dorobek kulturowy narodu jest powszechnie znany,
- naród w sposób masowy i trwały uznaje zasadę samostanowienia

Kształtowanie się nowoczesnych narodów:

- angielska rewolucja demokratyczna 1645,
- Rewolucja francuska 1789
- Wiosna Ludów 1848
- postęp techniczno-przemysłowy
- zmiany społeczne

Wymiary odrębności w/w:

- naród wspólnota kulturowo-ideologiczna, państwo wspólnota polityczno-administracyjna,

Wymiary łączności w/w:

- egzystencjalna zależność w zakresie realizacji funkcji

Rozwój terminu państwo

Starożytna Grecja:

- polis - każde miasto-państwo miało odrębny ustrój i prawodawstwo,

Starożytny Rzym:

- civitas - gmina pełnoprawnych obywateli, państwo obywateli rzymskich.
- res publica - wspólnota wszystkich obywateli,
- imperium - rozrost terytorialny państwa rzymskiego

Nowożytne podejście:

- stato (state) – od pokoju westfalskiego 1648 r. prawo do samostanowienia, upowszechnienie się myślenia w kategoriach państwowych, koncepcja równowagi sił w relacjach międzypaństwowych

Trudności w precyzyjnym definiowaniu państwa:

- **podejście idealistyczne** – etyczna wspólnota o wzajemnej solidarności członków, bezkrytyczny stosunek do państwa
- **podejście funkcjonalistyczne** – utrzymywanie społecznego porządku, przez odpowiednio powołane instytucje społeczne (w tym rodzina, związki zawodowe, kościoły)
- **podejście organizacyjne** – szeroki zestaw instytucji publicznych, kolektywnie zorganizowanych i finansowanych z funduszy publicznych

Rodzaje definicji państwa:

- **funkcjonalna** - państwo spełnia określone funkcje. Hugo Grocjusz - *państwo jest to zrzeszenie doskonale wolnych ludzi w celu korzystania z prawa oraz dla dobra powszechnego*
- **strukturalno-elementowa** – państwo to struktura polityczna zawierająca 3 elementy: ludność, terytorium i władze zwierzchnią. Georg Jellinek – *państwo to korporacja osiadłego ludu*
- **psychologiczna** – państwo to obszar relacji międzyludzkich. Leon Petrażycki - *państwo to zbiór wyobrażeń dotyczących władczych stosunków międzyludzkich, szczególnie między rządzącymi a rządzonymi*
- **socjologiczna** - państwo to społeczność polityczna. Jan Turowski – *państwo to forma organizacji wielorako zróżnicowanego społeczeństwa*

- **prawna** – państwo to podmiot prawa międzynarodowego. Konferencja z 1933 r. – elementy państwa: *stała ludność, struktury karne, suwerenna władza, określone, oddzielone od innych, terytorium, zdolność wchodzenia w relacje międzynarodowe, określone zasady prawne*

„Nasza” definicja państwa:

Państwo – przymusowa makrostruktura społeczna, złożona ze współzależnych grup społecznych o różnych interesach, która w granicach terytorialnych ustanawia suwerenne prawo oraz sprawuje władzę

Istota państwa:

- **suwerenność** – absolutna i nieograniczona władza, wewnętrzna i zewnętrzna,
  - **publiczny charakter instytucji państwowych** – podejmowanie decyzji, egzekwowanie obowiązków i zaspokajanie interesów zbiorowych,
  - **legitymizacja decyzji** – powszechna, choć nie zawsze, akceptacja decyzji państwowych, podejmowanych w interesie publicznym,
  - **dominacja** – prawo do „legalnego przymusu”,
- terytorialność** – geograficznie zdefiniowanie kompetencje względem wszystkich mieszkańców, również nie-obywateli

Różnica między państwem a rządem:

- państwo trwa nieprzerwanie, rząd jest zmienny,
- państwo to wykonawca działań, rząd to narzędzie działania państwa,
- państwo sprawuje władzę bezosobowo, rząd może działać osobowo,
- państwo reprezentuje z założenia interesy wszystkich, rząd może reprezentować interesy wąskiej grupy

Koncepcje powstania państwa

Starożytna Grecja:

1. grecka myśl społeczno-polityczna cechowała się systematycznością i wyodrębnieniem pytań odnoszących się do organizacji świata ludzkiego. .
2. autonomia jednostki ludzkiej oraz jej potrzeby przynależności i pozycji w społeczeństwie. Greckie społeczeństwo to społeczeństwo zmienne, wielopostaciowe (wolni, niewolnicy, otwarci, zamknięcie, sakralni, świeccy).
3. Utożsamienie społeczeństwa i państwa – istnienie polis gdzie ludzie sami sobą rządzą.

Koncepcje powstania państwa - Platon

- społeczeństwo ujęte jako całość, polityczna całość
- państwo ma gwarantować prawo, które pozwoli na szczęście nie tylko jednostek ale całego społeczeństwa-państwa
- Państwo to trwała organizacja, gdzie poszczególne, różne części organizmu muszą pasować do całości
- występują nierówności społeczne,
- indywidualizacja jednostki, nie liczenie się jej z całością,
- podział pracy w ramach państwa, każdy powołany do pracy zgodnej ze swoimi zdolnościami (kasty: mędrcy, wojownicy, lud),

- rozmiary państwa, nie za małe, nie za duże, a w sam raz (5040 idealna liczba mieszkańców),
- geograficzne położenie państwa, sąsiedztwo może wspomagać lub burzyć porządek w państwie (np. handel, postawa do obcych),

Koncepcje powstania państwa – Arystoteles

- zwolennik społecznej całości a nie indywidualizmu,
- postulował (wbrew Platonowi) ustrój w którym każdy dobrze się czuje,
- wielość jest z pewnością szansą dla państwa
- społeczne powołanie człowieka – człowiek zwierzęciem społecznym, politycznym,
- państwo winno dążyć do samowystarczalności, bardziej zaspokajania potrzeb moralnych niż ekonomicznych
- państwo winno być różnorodne ale komplementarne,
- podział grup obywateli na 9 składowych (rolnicy, rzemieślnicy, kupcy, robotnicy, żołnierze, kapłani, zamożni, władający państwem, sędziowie),
- podział społeczności ze względu na zamożność (ostrzy podział biedny - bogaty, między nimi był stan średni, gwarant stabilności),
- wyróżnienie ustrojów (królestwo, arystokrację i politeję) i ich zwyrodnienia (tyranię, oligarchię, demokracja)

Koncepcje powstania państwa – Demokryt z Abdery

- atomista (materia składa się z niepodzielnych elementów)
- opowiadał się za demokratyczną formą rządów,
- nie wolno występować przeciw słuszności, naruszać dobra powszechnego, państwo było dziełem jednostek i powołane zostało dla zaspokojenia ich potrzeb
- sprawy państwowe są najważniejsze,
- państwo musi być dobrze rządzone,
- istotny jest ustrój państwa,
- obowiązek wobec państwa należy stawiać na pierwszym miejscu

Koncepcje powstania państwa - Starożytny Rzym: koncepcje prawnicze – wyodrębnienie prawa naturalnego i stanowionego - Cynceron

- oprócz tego, że człowiek dąży do życia w państwie, potrzebne są prawa i władza
- państwo produktem naturalnego instynktu społecznego
- państwo idealne mieszanka trzech podstaw (ustrój mieszany) plus zgoda klas
- w sytuacji kryzysowej ocalenie państwa może zależeć od jednostki lub grupy